ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 12.08.2025 | Марсель Рьотіг

A big, beautiful рукостискання

Чи буде мир між Вірменією та Азербайджаном тривалим – невідомо, але карти на Південному Кавказі явно перетасовано

Президент Азербайджану Ільхам Алієв і прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян у Вашингтоні, схоже, змагалися, хто з них висуне Дональда Трампа на Нобелівську премію миру. Лунали гучні слова: мир назавжди, більше ніякого насильства між сусідами (які десятиліттями ворогували), торгівля, примирення, відкриті кордони. Навіть Біблію цитували. Наприкінці оркестр зіграв What a wonderful world. Можна було навіть подумати, що мир – це просто: 35 років війни та депортацій, а потім відбулося «пришестя» Трампа.

Але не все так райдужно: підписано було просто декларацію про наміри, а на власне мирній угоді є тільки ініціали міністрів закордонних справ. І шлях до фактичного підписання, схоже, буде важким. Азербайджан висуває максимальні вимоги, які Вірменії важко виконати. Мирний договір можливий тільки після того, як Вірменія прийме нову конституцію. Оскільки в преамбулі до чинної є згадка про право Вірменії на так званий Нагірний Карабах, Баку хоче виключити будь-які похідні від цього претензії.

Цілком імовірно, що рішення про нову конституцію Вірменії буде прийнято на референдумі, і це нелегке завдання для Пашиняна. Опозиція того ж вечора почала казати про торгівлю вірменськими інтересами. Парламентські вибори наступного року, найвірогідніше, стануть вирішальними. Після поразки у війні 2020 року та вигнання вірменського населення з Карабаху в 2023-му Пашинян у безвиході. Про повернення вигнанців або звільнення вірменських полонених мови у Вашингтоні не було: як Алієв, так і Пашинян майстерно ухилилися від цих запитань. Процес демаркації кордону може тривати ще багато років, бо недавні події показали, як запекло обидві сторони борються за кожен квадратний метр. Тож, незважаючи на всі мирні наміри, не можна виключати ескалації насильства в майбутньому. При цьому угода не містить ні гарантій безпеки, ні механізму санкцій на випадок, якщо одна зі сторін таки вдасться до насильства.

І все ж таки шоу у Вашингтоні заслуговує на історичне визнання: Південний Кавказ, імовірно, тепер зазнає серйозних змін

І все ж таки шоу у Вашингтоні заслуговує на історичне визнання: Південний Кавказ, імовірно, тепер зазнає серйозних змін і навіть реалізує свій потенціал єдності.

Баку, звичайно, бачить себе абсолютним переможцем. Крім довгоочікуваного сполучення з азербайджанським ексклавом Нахічевань (Трамп ледь це вимовив), найімовірніше, будуть також нафто- і газопроводи та лінії електропередач. Відповідний меморандум з Exxon Mobil уже підписано. З'єднання Нахічевані з Туреччиною, отже, з Середземномор'ям і Європою, відкриє нові ринки збуту. Це дозволить Азербайджану значно збільшити обсяги експорту, зокрема в Європу, і саме тому Єврокомісія того вечора заявила про свою підтримку. До того ж Трамп скасував ембарго на постачання Азербайджану зброї, яке діяло з 1992 року.

Проте справжнього переможця за столом переговорів взагалі не було. Анкара тепер має вільний торговельний доступ до Каспійського моря, а звідти – до Центральної Азії та Китаю. Про відкриття закритого з початку 1990-х років кордону, на яке давно сподівається Вірменія, від початку не йшлося, але, можливо, воно буде логічним завершенням. Якщо так, то це відкриє нові економічні перспективи, особливо для східної частини Туреччини, і значно посилить позиції Анкари на Південному Кавказі.

Тегеран же не надто задоволений угодою

Тегеран же не надто задоволений угодою, оскільки Trump Road for International Peace and Prosperity, який перебуватиме під юрисдикцією Вірменії, буде проходити вздовж його північного кордону. Власне мирну угоду він привітав, але тут є питання. У Єревані вважають, що їх можна вирішити урядовими консультаціями: Тегеран, дуже ослаблений конфліктом з Ізраїлем (близьким союзником Азербайджану), нині може небагато.

Москва, навпаки, з великою ймовірністю стане абсолютним аутсайдером. Перемир'я 2020 року ще гарантувало Росії контроль над наземним сполученням, але тепер про це вже не йдеться. Повзучий занепад Москви як миротворця на Південному Кавказі очевидний. Її мрія про «непідсанкційний» маршрут з півночі на

південь – через Кавказ до Ірану й далі до Індії – зараз менш здійсненна, ніж будь-коли.

Відносини з Вірменією і Азербайджаном тріщать по швах: недавно Росія кілька разів не змогла виконати свої зобов'язання як союзник Вірменії. Російські миротворці могли лише стояти осторонь і спостерігати за діями Азербайджану в Карабаху. Азербайджан на знак подяки попросив їх достроково піти, і незабаром вони опинилися на полі бою в Україні.

Для Вірменії ця угода – шанс вирватися з міцної хватки Москви: трубопровід дасть Вірменії можливість забезпечувати себе центральноазійською нафтою і газом, тобто надасть їй альтернативу Росії. До того ж двостороння угода передбачає співпрацю в галузі ядерної енергетики, а зараз застарілу вірменську АЕС експлуатує «Росатом». Відкриття кордону з Туреччиною означатиме, що більше не буде підстав для існування на турецькому кордоні російської військової бази, яка налічує до 10 тис. військовослужбовців. Натомість цілком можлива ще тісніша співпраця з НАТО і США.

Варто зазначити, що ввечері в день підписання угоди російський бойовий безпілотник завдав удару по нафтобазі в українській Одесі, яка належить азербайджанській енергетичній компанії SOCAR. Навряд чи це збіг, як і атака незадовго до того на газорозподільну станцію, через яку в Україну мав надходити азербайджанський газ. За минулий місяць також почастішали напади на українські НПЗ, де переробляється азербайджанська нафта.

Цілком зрозуміло, що Росія не відмовиться від панування на Південному Кавказі без бою. Варто звернути увагу на Грузію.

Крім того, недавно пройшла хвиля арештів вірменської опозиції, яку звинуватили в спробі державного перевороту за підтримки Москви. Водночас вірменські вантажівки на кілька тижнів застрягали на грузинсько-російському кордоні нібито через митні проблеми.

Розрив з Росією є очевидним і в Азербайджані, особливо після того, як російська ППО збила азербайджанський пасажирський літак. Також Ільхам Алієв недавно зайняв більш чітку проукраїнську позицію, ніж до того, а саме порадив Україні нізащо не миритися з окупацією. Цілком зрозуміло, що Росія не відмовиться від панування на Південному Кавказі без бою. Варто звернути увагу на Грузію, чиє керівництво, дискредитоване внаслідок тривалих протестів, дедалі більше ізолюється від Заходу. Не дивно, якщо Москва спробує, поки

Трамп не бачить, чинити тиск і вплив на ослаблений уряд, щоб і далі здаватися регіональним важковаговиком.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Марсель Рьотіг
Тбілісі

Марсель Рьотіг (Marcel Röthig) очолює регіональний офіс Фонду ім. Фрідріха Еберта на Південному Кавказі та відповідає за Грузію, Вірменію та Азербайджан. Раніше він працював в офісах Фонду в Україні та Республіці Молдова, Російській Федерації та Білорусі.